

Molnár Aládár, vallás- és közoktatásiügyi miniszteri titkár

Balaton-Füred és vidékének polgáraihoz egy Balaton-Füreden felállítandó szőlőmívelési- és felsőbb népiskola tárgyában következő fölhívást bocsátott.

A tapasztalás által is sokszorosan bebizonyított igazság az, hogy bármely nemzet szellemi és anyagi jóllétének legbiztosabb alapja, s legfőbb tényezője, a nép műveltsége. Oly alkotmányos szabad országban, minő hazánk is — hol a nép nagy tömege befolyást gyakorol a közdolgozók intézésébe, és ahol (az ösiség és urbéri terhek megszüntetettén) minden polgár szabadon rendelkezik birtokával, - a szabadság mennyire áldás, ez attól függ, hogy a nép mennyire művelt annak élvezésére, vagyis hogy mennyire tudja a szabadságot okosan, saját javára felhasználni. Társadalmi viszonyaink gyökeresen megváltoztak. Ma már minden embernek több szüksége van, mint volt régenten; ma már minden polgár az életnek olyan kényelmeit is akarja élvezni, a mit apáink még nem is ismertek. Ez oka, hogy napjainkban mind az országnak, mind az egyeseknek több jövedelemre van szükségük mint régenten *). De honnét és minő módon vegyük e több jövedelmet?

A mely nép, a szabad birtok és polgári szabadság élvezete mellett is csak az országos állapotok ismétli változásától reménylő nagyobb jóllétét, az nem volna elég életre való nép, s épen úgy cselekednék, mint azon henye ember, ki nem saját iparkodása és munkája után kíván boldogulni, hanem a lutrin való nyerés által akar egyszerű gazdaggá lenni. Az ilyenek közül, — míg egy nyer néhány száz forintot, addig sok ezren felrakják a lutrira minden vagyonukat, s elszegényednek. — Nem a közviszonyoknak mindig zavarokkal járó változása, hanem a létező szabadságnak békében, értelmes munkával s takarékos étellel való ügyes felhasználása nyitja meg a jóllét forrásait.

Magyarország földmives ország. Földünk nem azaporodott. Az országban ma annyi hold föld van, mint sok száz évvel ezelőtt; ellenben a lakosoknak mind száma, mind szükségei nagyon megnövekedtek. A kérdés tehát az, hogyan lehet ugyanannyi földből ma már több embernek nem csak megélni, de még nagyobb jövedelmet is teremteni elő, mint régebben apáink tudtak? E kérdésre a tapasztalás már megfelelt. Adatokból tudjuk, hogy Magyarországon ma majd két annyi gabona terem és adatik el évenként, mint ezelőtt 30 esztendővel. Ki ezt nem hiszi, emlé-

Régenten p. o. az ország közlekedésre, kereskedelem, ipar és földmívelés emelésére, népnevelésre egy krajczárt sem költött. Most pedig Magyarország mihelyt alkotmányát visszanyerte, már az első esztendőben, 1867-ben, csak vasutak építésére 60 milliót volt kénytelen kölcsön fölvenni; ezen felül a közlekedés egyéb eszközeinek, valamint a földmívelésnek, iparnak s kereskedelemnek emelésére és a népnevelésre évenként milliókat kell kiadnia,

kezzék vissza, hogy p. o. csak Fehér, Somogy és Zalavármegyéből mennyi eladott gabonát szállítottak el régebben kocsikon, és tekintse meg most a Balaton mentében levő vasuti indóházaknál összehalmozott roppant gabonamenynyiséget, melyet a gőzkocsik sem győznek elhordani.

Termelésünk e gyors emelkedésének az országos viszonyok szerencsés átalakulása mellett legfőbb oka az, hogy a földet ma több tanultsággal, a természet és természet törvényeinek nagyobb ismerésével, egy szóval czélszerűbben művelik, mint apáink. Pedig mind ez még csak kezdete a jobb jövőnek. Még csak azon birtokokon látunk szembetűnőleg nagyobb termelést, melyet tanult birtokosok és gazdatisztek kezelnek. Mennyivel több eredményeket érünk el, mennyivel általánosabb lesz a jóllét, ha majd a földmives nép milioi is a jelenleginél több tanultsággal s okszzerűbben fogják telkeiket művelni, és jobban tudják terméseiket értékesíteni.

És így a nép vagyonosodásának és jóllétének is legbiztosabb forrása, legerősebb tényezője: a nép műveltsége és tanultsága. Belátták ezt B.-Füred és vidékének gondolkodó polgárai, midőn a múlt napokban oly példás lelkesedéssel karolták fel a „Balaton felvidéki népnevelési egyesület“ alakítását.

Azonban, ha czélt akarunk érni, nem szabad csupán a létező népiskolák s az azokban való oktatás javítására szorítkoznunk, hanem szükséges oly tanintézeteket is állítanunk, melyekben a nép gyermekei magasabb, és jövő életfoglalkozásukhoz szükséges ismeretekre taníttassanak.

Létező elemi népiskoláink (még ha jobb karban volnának is mint vannak) két okból nem felelhetnek meg a népmívelődés szükségének:

1-szor Mert a növendékek 12-ik évük betöltése után rendesen kilépnek az iskolából, s így a mit tanultak is, annak legnagyobb részét, mire akkorára nőnek, hogy hasznát vehetnék, elfelejtik.

2-szor Mert a gyermekek az elemi népiskolákban épen leendő életfoglalkozásukra nem taníttatnak. Balaton vidékén a lakosság életfoglalkozása kisebb részben a gabnatermelés, legnagyobb részben a szőlőmívelés. És valjon a polgárok gyermekei voltak-e mind ez ideig oktatva e foglalkozásukra? holott a szőlőmíveléshez több ismeret és több tanulás kell, mint a gazdászat egyéb ágaihoz.

Régebb gazdák emlékezhetnek reá, hogy azelőtt az új ültetés szőlőből 7 év előtt senki sem várt termést. És a hogy a szőlőt Füreden ma kezelik, az új szőlőben 4 évre már győzelemnek. Ime az okszzerűbb kezelés eredménye. Pedig ezt csak egyes példák után, és tökéletlenül teszi még a lakosság; mennyivel több eredményt látnánk, ha a gazdák gyermekei egy pár éven keresztül rendszeresen taníttatnának a szőlőmívelésre.

Főlebb emlitem, minő roppant mértékben növekedett hazánkban a gabonatermelés. A bortermeléssel nem dicsekedhetünk ilyen mértékben;

mert szőlőt nem tudja a nép kellően munkálni, sőt a mi borunk terem is, nem tudjuk eladni. Gabonánkat a külföld megveszi, borunkat nem. És miért nem? Mert nem használhatja, mivel nem értünk sem a szőlő, sem a bor kezeléséhez.

Balaton vidékén felette szükséges volna egy borsarnok állítása, melyből a kereskedő mindig biztosan vehetne. De a vállalkozók félnek belekapni, mert azt mondják, hogy a mostani sokféle képen ültetett s rosszul mivelt, és főleg rosszul szüretelt szőlőkből csak ritka esztendőben (minő p. o. 1868-iki) lehet kereskedésre alkalmas bort vásárolni össze.

Ia tehát borainkat értékesíteni akarjuk, meg kell tanulnunk azt természeteni és kezelni.

Még egyet ajánlok figyelmébe polgártársaimnak. Az országban alig van alkalmasabb égalj nemes gyümölcs termelésre, mint Zalában a Balaton vidékén. Különösen Füred vidékének, a fürdői fűrdőben és nyáron gőzhajóval a vasútra szállítva minő jó alkalma volna az eladásra! Minő jövedelemforrás lehetne ez! (Némely alföldi városok, p. o. Kecskemét, száz ezereket vesznek be gyümölcsükből). És éppen Füred vidékének nemes gyümölcs termelése úgy szólva semmi sincs.

Mindezt itt kifejtett okokból látom t. polgártársaim égetően szükségesnek Balaton-Füreden egy oly felsőbb népiskola felállítását, melyben a községnek (sőt bizonyos mérvben a vidéknek) 12-ik élet évüket betöltött gyermekei, három éven keresztül a törvény által meghatározott „felső népiskola” tantárgyai mellett gyakorlatilag oktatnának a föld-, szőlő-, gyümölcsfa-művelésben, és borkelésben a mely intézet aztán e mellett vinczellér-képezde is lenne.

Közelebbről minőnek gondolom az itt ajánlott tanintézet szervezetét, s minő módokon látom azt felállíthatónak, a következőkben röviden elmondom.

A Balaton-Füreden felállítandó felső népiskola s egyuttal gazdaságtanintézet előleges tervrajza.

I. A tanintézet mindenekelőtt az 1868-ik évi XXXVIII-ik törvényczikkben meghatározott „felsőbb népiskola” lenne. Ugyanis a nevezett törvényczikk gondoskodott arról, hogy ezentúl ne csak azok részesülhessenek magasabb kiképzetésben, a kik lelkészekké, tisztviselőkké ügyvédek stb. lesznek, hanem (ahol csak a körülmények engedik) maga a földműves és iparos nép is. E célra valók az ugy nevezett „felsőbb népiskolák”, melyekben az elemi iskolából kikerült gyermekek három éven keresztül taníttatnak a következő tantárgyakra:

1) hit- és erkölcstan, — 2) szépírási és rajz, — 3) magyar nyelvtan, — 4) számtan és mértan alkalmazási gyakorlatokkal, — 5) természettan és természetrajz, különös tekintettel a földművelésre és iparra, — 6) földrajz és történet (átalános és hazai), — 7) mezőgazdaságtan alapvonalai, — 8) hazai alkotmánytan, — 9) egyszerű

könyvvitel, — 10) testgyakorlat, tekintettel a katonai gyakorlatokra, — 11) ének.

A törvény ugyan csupán a legalább 5000 lakossal bíró városokat kötelezi ily tanintézet felállítására, de minden község állíthat ilyet fel, valamint a kormánynak is joga van mindenütt a hol szükségesnek látja ily tanintézetet létesíteni s fenntartani.

Az általam ajánlott tanintézetben tehát először is a fent elősorolt tantárgyak taníttatnának 3 évre beosztva.

II. A tanintézetben minden növendéknek 3 éven át gyakorlati oktatás adatnék a föld-, gyümölcsfa- és szőlőművelésben, valamint a borkelésben.

E célra az intézetnek legalább 5 holdnyi kertje lenne, melyben a gyakorlati tanítás mellett, eladásra is tenyésztetnék szőlővessző és gyümölcsfa.

III. Az intézet vinczellér képezde is lenne. Mindenki neveltethetné benne gyermekét vagy pártfogoltját vinczellérré. Ezen felül a község- vagy vidékbeli 24 oly szegény gyermek is vétetnék fél vinczellér növendékül, ki:

a) életének 12-dik évét betöltötte, s az elemi iskolát elvégezte legalább annyira, hogy írni s olvasni tud;

b) teljesen vagyontalan, s így neveltetésére saját vagyonából nem költöhet;

c) gyámok nélküli, azaz, vagy árva, vagy ha van is szülője, az róla szegénység, öregség vagy egyéb körülmények miatt nem gondoskodik;

d) erkölcsi tekintetben nem megrovott.

E szegény gyermekek 3 évig az intézetben kapnának lakást, ételmezést és ruházatot s ezért viszont mindegyik reájuk bízott munkát teljesíteni tartoznának. Évenként 8 vétetnék fel.

IV. Az intézetben legalább két tanító működne.

V. Köteles volna a községbeli minden 12-ik élet évét betöltött gyermek 15-ik élet évének betöltéséig a kiszabott időben bejárni, s gyakorlásért az ott notán reá bízott munkát végezni. Azonban az idősebb ifjak is bejárhatnak, csak hogy ha magukat beiratták az ígérkezett időig kötelesek rendszeren járni.

A községbeli gyermekek tandíjt nem fizetnének, de a tanterem fűtése és tisztogatása fejében adnának fejenként egy évre 50 krt. Azonban a szegényeket az iskolaszék ez alól is felmentené.

VI. E gazdasági és felsőbb népiskola, hitfelekezeti különbség nélkül való községi tanintézet lenne, melybe azonban a vidékbeli minden lakosok és községek is járathatnák gyermekeiket.

VII. A tanintézet fölötti hatóság lenne, első fokon a község által választandó legalább 9 tagu helybeli iskolaszék; második fokon a megyei iskolatanács és tanfelügyelő; — és legfelső fokon a miniszterium.

A főkérdés azonban az, honnét lehetne előteremteni az intézet létrehozásához és fenntartásához szükséges anyagi erőt, s pedig ugy, hogy általa a község elviselhetlen terhet ne vállaljon magára?

Nézetem szerint három forrásból, u. m. Füred város buzgalmából, az ország kormányának segélyéből, és a vidék részvételéből.

A) A község adna hozzá:

1. Tantermet. A reformált egyházközség iskolaépületének első emeleti nagy tereme üresen áll. Kétségkívül örömmel engedhetné át a gyülekezet e termet használatul azon intézetnek, melyben az ő gyermekei is tanulnának.

2. Legalább öt holdnyi telket (alkalmas helyen) tankertnek. E célra a ref. egyházközségnek a falu végén levő 10 holdnyi tagjából a község 15 évre kibérelne öt holdat, azon feltétellel, hogy ha az intézet növekedése miatt szükséges leendő, az egyház a másik öt holdat is oda fogja adni ugyanazon árban.

3. A tanítóknak alkalmas lakásul egy vagy két házat bérel ki.

Ezeket minden díj nélkül adná a város a nevezett iskola használatába.

Ezenfelül köteleznék magát, hogy a vidékről jövő növendékek számára gondoskodik lakásról (p. o. e célra bérel házat vagy házakat), de melynek díját az intézet megfizeti.

Végre ünnepélyesen ígérné a város, hogy ha a kormány az intézet számára házat vagy házakat akar építeni, tehetsége szerint adni fog hozzá telket, követ és munkát.

Mindez nem nagy, sőt alig érezhető terhet róna a városra, és érte azon legnagyobb nyereségyen felül, hogy gyermekei egy helyben levő magasabb tanintézetben kapnak ingyen oktatást, még azt is kiköthetné, hogy az intézet kertjéből eladandó fák és szőlővesszőkből a község lakosai első jogon, s meghatározott mérsékelt áron vehessenek; — és hogy az eladás folytán bevéendő pénzköl először is a község által viselt költségek fedeztessenek, s csak mi ezen felül marad, fordítassék az intézet egyéb szükségéreire.

Több mint valószínű, hogy néhány év múlva a fa és szőlővessző eladásból annyira fedezhetők leendének a költségek, miként a községnek egy krajczár kiadása sem leendő az iskolára.

B) Kormányunknak első gondoljai közé tartozván a népnevelés, biztosan reményelhetjük, hogy ha a község ez elsorolt, és valóban csekély áldozatok meghozása által az oktatás ügye iránti jóakarátát és buzgalmát tanusítja, mind a közoktatási, mind a földmívelés és kereskedelmi miniszter urak Ó Nagyméltóságai a tervezett tanintézetet még a jelen évben felállítják, s annak mind felszereléséről mind fenntartásáról országos segélylyel gondoskodni fognak, különösen p. o. a tanítók állításáról és fizetéséről, a taneszközökről, a kert munkáltatásáról, szóval az intézet egyéb forrásból nem fedezhető szükségéről.

C) Azonban, hogy az egész Balaton vidéke minél nagyobb áldását élvezhesse az intézetnek, szükséges, hogy tettleges részvételével ő is járuljon annak fenntartásához.

E végből célszerűnek látnám részvényeket bocsájtani ki. Egy részvény p. o. 50 forint lenne, melyet vagy egyszerre, vagy öt évi részletben (évenként 10 frt) lehetne lefizetni. (Ki részletek-

ben fizeti le, az köteles benne a még le nem fizetett összeget biztosítani, s attól 6 perczentes kamatot fizetni).

Részvényt vehetnének egyesek, társulatok és községek.

Ki egy részvényt vesz, annak joga volna a kertből eladandó gyümölcsfát és szőlővesszőt ugyanazon árért venni, melyben a fürediek kapják.

Ki legalább két részvényt vesz, annak a fa és szőlővételén felül joga lenne az intézetbe egy a kellékeknek megfelelő szegény gyermeket vagy évenkénti 10 forint fizetés mellett a 24 közé felvételni; vagy ha a szám már betelt volna, mérsékelt évi díjért ott neveltetni.

A mely községek legalább két részvényt vesznek, azok gyermekeiket az év bizonyos szakában, meghatározott napokon (legfőleg fejenként néhány krajczár tandíj fizetése mellett) az intézetbe küldhetnék tanulni.

Meg vagyok győződve, hogy a vidékbeli lelkes polgártársaink és községeink örömmel fognak a szétküldendő részvény-ívekre aláírni.

Füredi polgártársaimat pedig bizalommal felhívom, hogy hazafiui buzgalommal iparkodjanak városukban létrehozni azon tanintézetet, melynek rövid idő alatt csak áldásait fogják érezni, de terheit nem. Tartsanak minél előbb községi közgyűlést, melyben határozatilag mondják ki, hogy az általam tervezett gazdasági és felsőbb népiskolának még ez évben felállítását óhajtják, és a főleg irt módon készek hozzájárulni. Nagy becsületére fog válni B.-Fürednek, ha kebelében fog létrejönni Magyarországon az első „felső népiskola.”

Kelt Budán, 1869. martius 15.

Tisztelt polgártársaim

kész hazafi szolgáljuk

Molnár Aladár.

Az ovodai fegyelmezés elvei és módja.

Lássuk azonban gyakorlatilag, hogy miként kezdenők meg a fegyelmezést ama föladott 2—3 éves kisedd irányában.

A fölvetelt illetőleg mindenekelőtt meg kell jegyeznem, hogy az bizonyos időhöz köttessék, mi legcélszerűbben évenként kétszer április és október hónapok első heteiben eszközölhető. Ez azért szükséges, mert az ujonnan föladott kiseddek beszoktatásával a nevelő 1—2 hétig annyira el van foglalva, hogy egyéb gyakorlatokat ezen idő alatt legnagyobb részben mellőzni kénytelen. Ha már tehát a fölvetel bizonyos kijelölt időre nem szorítatik, a nevelő vagy a rendszeres működést kénytelen az esetleg érkező új növendékek kedvéért minduntalan megszakítani, vagy pedig új növendékeit kell magokra hagynia. Mindkét eset feleltet hátrányos s csak is a felvétel bizonyos határidőre szorítása által mellőzhető.

Az új növendékek ugyanegy időbeni fölvéte-